

och som inte begränsades till de föremål och matvaror som importerades. Den samtida svenska kulturen avvek inte bara från andra nationer – utan även från sig själv. Det är dags att vi ifrågasätter bilden av ett etniskt, konfessionellt och kulturellt homogent stormaktssamhälle. Bokens perspektiv på svenskarnas möten med de grupper som avviker är en given utgångspunkt för en sådan revision.

Stockholms universitet

HEIKO DROSTE

Christine Bladh, *Hennes snilles styrka: Kvinnliga grosshandlare i Stockholm och Åbo 1750–1820* (Huddinge: Södertörns högskola 2018). 174 s.

I boken *Hennes snilles styrka: Kvinnliga grosshandlare i Stockholm och Åbo 1750–1820* undersöker Christine Blad villkoren för några av de änkor som valde att driva vidare handelsverksamheten efter makens bortgång. I ett huvudsakligen kollektivbiografiskt perspektiv undersöks storleken på änkorernas affärsrörelser och deras äktenskapsstrategier. En underliggande fråga är vilka kvinnor som valde att driva rörelsen vidare vid sina makars bortgång och vilka möjligheter och begränsningar som påverkade änkorernas beslut. Författaren söker även svar på varför antalet grosshandlaränkor som valde att driva rörelsen vidare drastiskt minskade under det tidiga 1800-talet i Stockholm och Åbo.

Efter de första kapitlen, som ger en översikt av grosshandlaränkorernas lagliga ställning och borgerliga kvinnors arbete och arvmöjligheter under den tidigmoderna perioden, följer en kollektivbiografi över Anna Maria Brandel, ägarinna till ett sockerbruk och grosshandlarska, samt hennes dotter och dotterdotter. Undersökningen visar hur Brandels förmögenhet stadigt minskade, men hur deras samhällsstatus ökade genom äktenskap och genom att sönerna valde karriärer inom administration och akademi. Det fjärde kapitlet består av en kollektivbiografi över ytterligare 20 grosshandlaränkor (elva från Åbo och nio från Stockholm) med fokus på deras äktenskap och rörelsernas storlek.

Därefter undersöks änkorerna i relation till varandra. De 20 grosshandlaränkor som urvalet består av utgör de som har varit möjliga för författaren att konstruera biografier över ur en grupp som drev rörelsen vidare i minst fem år (sammantaget 17 eller 18 kvinnor i Stockholm och 14 stycken i Åbo). De flesta grosshandlaränkor försörjde sig på låneverksamhet. Endast en liten del fortsatte att driva verksamheten vidare själva efter makens bortgång. De som gjorde det senare förestod verksamheter som varken var bland de

minsta eller bland de största i undersökningsområdet. Bladhs undersökning visar ett trendbrott vid 1790-talet, då andelen grosshandlaränkor plötsligt minskade, från cirka fyra procent av andelen grosshandlare till runt en procent.

Bladh undersöker sedan grosshandlaränkornas äktenskapsstrategier i termer av konsoliderande äktenskap, det vill säga där resursinnehavet samlas i familjen, och expansiva äktenskap, där nya resurser förs in i familjen. Medan grosshandlaränkornas äktenskapsstrategier i Åbo tycks ha varit att bilda täta nätverk, att vara konsoliderande, var Stockholmsänkornas strategier för sina barn mer öppna. Undersökningen innefattar 62 barn och visar hur döttrarna ofta lyckades gifta upp sig socialt, medan sönerna till grosshandlaränkorna i stor utsträckning förblev ogifta.

Det sista kapitlet består av en avslutande diskussion av undersökningens resultat i relation till tidigare forskning. Författaren pekar på två huvudsakliga resultat: det första att det faktiskt var många änkor som fortsatte att driva grosshandlarverksamheten efter makens frånfalle, ibland med stor framgång, och att det var accepterat av omgivningen. Det andra resultatet är de skillnader författaren sett i livsbanorna för grosshandlaränkornas söner och döttrar, där sönerna ofta förblev ogifta medan döttrarna tvärt om i hög utsträckning gifte sig och drev vidare sin moders verksamhet tillsammans med maken under dennes namn. Till detta resonerar Bladh kring varför grosshandlaränkorna under 1800-talets början blev så mycket ovanligare och landar i att kvinnors utrymme att bedriva självständig näring kringsskars när arbetet separerades från hemmets sfär.

Bokens disposition är något oklar. En rad frågor ställs i bokens början och sedan löpande genom texten utan någon egentlig sammanhållande syftesformulering annat än att "undersöka vad valet att fortsätta med handelsrörelsen innebar för kvinnorna och deras familjer". För den empiriskt intresserade är detta kanske ett smärre problem, men det innebär att boken som helhet ger ett splittrat intryck. Vilket syfte de biografiska delarna av undersökningen fyller för att besvara frågeställningarna är oklart, och de frågor som ställs i undersökningens början, som varför antalet grosshandlande änkor minskade under 1800-talet, besvaras huvudsakligen med hänvisningar till annan litteratur.

Det empiriska arbete som ligger bakom undersökningen är omfattande. De grosshandlaränkor som biograferas och deras äktenskapsallianser låter läsaren i närbild se hur tidigmoderna kvinnor knöt nätverk och skötte sina affärsverksamheter. Studien understryker därmed kvinnornas roll i de tidigmoderna affärsnätverken genom att den lyfter fram de kvinnor som förestod egna grosshandlarnäringar, men kanske än viktigare, genom att den visar hur döttrarna fungerade som viktiga länkar i tidens affärsnätverk och

knöt ihop olika näringar genom äktenskap. I detta arbete har Bladh tillfört ytterligare kunskap om kvinnors liv och arbete genom historien i samma anda som det nyligen utkomna *Svenskt Kvinnobiografiskt Lexikon*.

Göteborgs universitet

PAUL BORENBERG

Imelda Helena Ek, *Erotic Insanity: Sex and psychiatry at Vadstena Asylum, Sweden 1849–1878* (Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för kultur och estetik, 2017). 232 s.

Kombinationen sexualitet och psykisk sjukdom är svår undvika vid studiet av psykiatrins historia. Av de avvikelser som psykiatrin har och har haft som uppgift att behandla pockar de sexuella på särskild uppmärksamhet. Vem eller vilka ska ha rätt att utöva sexuella handlingar, under vilka former och med vem? Det är frågor som psykiatrin hanterade, liksom, förstås, hur de människor som bröt normer för sexuellt beteenden borde behandlas.

Idéhistorikern Imelda Helena Ek har skrivit sin avhandling om behandlingen av sådan problematisk och avvikande sexualitet under andra hälften av 1800-talet. Den empiriska utgångspunkten för studien är Vadstena hospital, ett av åtta så kallade centralhospital som fick särskild status i och med ett riksdagsbeslut 1823. Studiens syfte är att undersöka hur erotiskt beteende uppfattades och framställdes som psykisk sjukdom på anstalten 1849–1878. Ek kopplar uppfattningarna i Vadstena till europeisk samtida psykiatri. Hon undersöker också uppfattningarna om avvikelsernas etiologi och hur de behandlades och beskrevs som psykisk sjukdom.

Tidigt i avhandlingen etableras intresset för överläkarna i Vadstena. Georg Engström (1795–1855), Ludvig Magnus Hjertstedt (1810–1878) och Gustaf Wilhelm Göthlin (1839–1895) avlöste varandra på posten som sjukhuschef. Åtminstone de två förra hade stor betydelse för den tidiga psykiatrins utveckling i Sverige. Ek pekar på hur de tre läkarna tycks ha stått med ena foten i en samtida psykiatrisk medicinsk diskussion och med andra foten i anstaltens pragmatik. Inte minst den samtida litteraturen var fullt upptagen med diagnosticering och etiologi. Men att driva en anstalt ställde andra krav på läkaren. Ek konstaterar mycket riktigt denna skillnad mellan vetenskaplig psykiatri och anstaltens sinnessjukvårdande praktiker.

Avhandlingen rör sig i detta gränssnitt mellan vetenskaplig psykiatri och praktisk sinnessjukvård. Ek inleder med en reseberättelse författad av Hjertstedt från hans Europaresa 1845. Kapitlet är intressant i sig men är inte fullt integrerat i resten av undersökningen. I det följande riktas ljuset i stäl-